

Асаблівасці дамашняга задання па беларускай мове

Д. А. Каравай,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры,
першай катэгорыі
СШ № 3 г. Навагрудка

У наш час вывучэнне беларускай мовы не абмяжоўваецца патрэбнасцю асобы ў лінгвістычных ведах. Галоўная задача – навучыць карыстацца беларускім словам, дапамагчы авалодаць маўленчай этыкай і культурай. Да маўлення трэба падыходзіць як да адной з формаў пазнавальнай дзейнасці чалавека, спосабу праяўлення яго грамадскай актыўнасці, сродку сацыялізацыі. Такім чынам, беларуская мова з’яўляецца не толькі прадметам навучання, але і сродкам пазнання, развіцця і выхавання.

Менавіта школьны ўрок займае цэнтральнае месца ў фарміраванні ў вучняў сістэмы ведаў пра мову і маўленне. На ўроку адбываецца актуалізацыя і падагульненне тых ведаў, якія ўжо мае вучань па пэўнай тэме, у яго з’яўляецца першаснае ўспрыняцце і ўстойлівая цікавасць да пэўнай тэмы або праблемы.

Для пераводу ведаў у доўгатэрміновую памяць неабходна паўтарэнне, што патрабуе выканання работы пэўнага аб’ёму, г.зн. арганізацыі дамашняй работы.

Каб станоўчыя рысы дамашніх заданняў маглі сябе хутка праяўляць, настаўніку-філолагу трэба навучыцца грамадна выкарыстоўваць іх у сваёй рабоце. Так, дадзенае ў пачатку або ў сярэдзіне ўрока дамашняе заданне дапаможа скіраваць увагу вучняў у неабходным напрамку, падрыхтаваць да ўспрыняцця новага матэрыялу. Правільна арганізаванае заданне дапаможа пераўтварыць дамашнюю працу з неабходнасці ў займальную і карысную, незаменную з пункту гледжання самаадукацыі работу, зробіць наступны ўрок больш змястоўным, эфектыўным і цікавым, дасць магчымасць гарманічна звязаць некалькі ўрокаў у адзіную сістэму, зробіць набыцце ведаў вучнямі

індывідуальным працэсам, дапаможа ў яднанні класнага калектыву, акажа неацэнную дапамогу ў фарміраванні асобы вучня.

Выкананне дамашняга задання будзе рэзультатыўным, калі:

- вучань авалодае алгарытмам дзеяння;
- будуць ўлічаны ўзроставыя асаблівасці і зацікаўленасць вучняў;
- разам з дамашнім заданнем дакладна акрэслены тэрмін яго выканання;
- выкананне дамашняга задання будзе ацэнена тэрмінова і па яго каштоўнасных вартасцях.

Больш падрабязна спынімся на вывучэнні тэмы “Прыслоўе” ў 7 класе ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі. Прыслоўе – гэта самастойная нязменная часціна мовы, якая абазначае прымету дзеяння, прымету іншай прыметы або прадмета і адказвае на пытанні *як? дзе? куды? калі? па якой прычыне? якім чынам? з якой мэтай? навошта?* Вынікам вучэбнай дзейнасці вучняў падчас вывучэння прыслоўяў павінна стаць авалоданне ведамі пра агульнае значэнне, марфалагічныя прыметы, сінтаксічную ролю прыслоўяў, правапіс, засваенне асноўных спосабаў утварэння прыслоўяў, утварэнне формаў ступеней параўнання прыслоўяў, распазнаванне прыслоўяў у тэксце, ужыванне іх у вусным і пісьмовым маўленні ў адпаведнасці з нормамі беларускай літаратурнай мовы. Для замацавання і паглыблення ведаў, атрыманых на ўроках, у адпаведнасці з праграмай агульнай сярэдняй адукацыі вучням могуць быць прапанаваны розныя віды дамашняй работы.

Індывiдуальная дамашняя работа часцей задаецца асобным вучням. Можа быць выканана на картках або з выкарыстаннем сшыткаў на друкаванай аснове.

Пры выкананні *групавой дамашняй работы* група вучняў выконвае заданне, якое з’яўляецца часткай агульнага класнага задання. Такія заданні мэтазгодна задаць папярэдне.

Творчую работу неабходна задаваць не на наступны дзень, а на некалькі дзён наперад, даючы час для прадумвання і падбору матэрыялу для задання.

Дыферэнцыраваная дамашняя работа задаецца з улікам індывідуальных асаблівасцей і здольнасцей вучняў.

Адна на ўвесь клас – самы распаўсюджаны від дамашняй работы. Пастаяннае прымяненне такіх заданняў вядзе да развіцця рознабаковых здольнасцей вучняў, бо па меры выканання задання фарміруюцца ўменні і адпрацоўваюцца навыкі, набытыя на ўроку.

Складанне заданняў для суседа па парце – наватарскі від дамашняй работы. Складанні заданні па аналогіі з тымі, што выконваліся на ўроку.

Тэма	Дамашняе заданне	Змест	Від дамашняй работы	Вынік вучэбнай дзейнасці	Заўвагі
Прыслоўе як часціна мовы: агульнае значэнне, марфалагічныя прыметы	Параграф 34, практ.221	Спісаць, абзначыць галоўнае і залежнае словы. Тлумачыць, як адрозніць прыслоўе ад назоўніка з прыназоўнікам. Складзі і запісаць сказы з адной парай словазлучэнняў. Падкрэсліць прыслоўі як члены сказа	Адна на ўвесь клас	Замацаванне навыкаў вызначэння галоўнага і залежнага слова ў словазлучэнні. Пастаноўка пытанняў да прыслоўяў, адрозненне прыслоўя ад назоўніка з прыназоўнікам, складанне сказаў з прыслоўямі, вызначэнне сінтаксічнай ролі прыслоўя ў сказе	Скіраваць увагу на паўтарэнне напісання слоўнікавых слоў <i>нездарма, непадалёку, сям-там, штосілы, даўным-даўно, увосень, увесну, паціху, пад вечар, у пару</i>
Разрады прыслоўяў па значэнні (азнаямленне)	Параграф 35, практ.232 або 231	Практыкаванне 231 Спісаць сказы, замяніць прыслоўі адпаведнымі фразеалагізмамі, вызначыць сінтаксічную ролю	Дыферэнцыраваная, творчая	Практыкаванне 231 Уменне усталяваць сэнсавыя сувязі паміж прыслоўямі і адпаведнымі ім фразеалагізмамі, разуменне	Звярнуць увагу на напісанне фразеалагізмаў <i>век-векам, за свет, на ўвесь дух, на ўсю сілу, на ўсе застаўкі</i>

		<p>фразеалагізмаў у тэксце, падкрэсліць як члены сказа</p> <p>Практыкаванне 232</p> <p>Пазнаёміўшыся з пачаткам, прыдумаць і запісаць працяг казкі</p> <p>А.Дударова “Сінявочка”.</p> <p>Пры неабходнасці ўжываць прыслоўі розных сэнсавых разрадаў</p>		<p>сінтаксічнай ролі фразеалагізмаў у тэксце.</p> <p>Практыкаванне 232</p> <p>Развіцце пісьмовага маўленне, дарэчнае выкарыстанне прыслоўяў у тэксце, запамінанне напісання прыслоўяў розных сэнсавых разрадаў</p>	
<p>Ступені параўнання прыслоўяў, асаблівасці іх ужывання ў беларускай мове</p>	<p>Параграф 36, практ.236 або 241</p>	<p>Практыкаванне 236</p> <p>Спісаць выказанні, падкрэсліць прыслоўі як члены сказа, абазначыць форму ступені параўнання прыслоўяў.</p> <p>Складзі невялікі тэкст разважанне на тэму “Я і мой сябар”, ужываючы прыслоўі і прыметнікі ў формах вышэйшай і найвышэйшай ступеней</p>	<p>Дыферэнцыраваная, творчая, індывідуальная</p>	<p>Выпрацоўка ўменняў распазнаваць у тэксце формы ступеняў параўнання, вызначаць сэнсава-стылістычную ролю формаў ступеней параўнання прыслоўяў у тэксце, ужываць ва ўласным вусным і пісьмовым маўленні</p>	<p>Скіраваць увагу на паўтарэнне напісання слоўнікавых слоў <i>на супраць, увогуле</i></p>

		параўнання. Практыкаванне 241 Выканаць інтэрактыўнае заданне па тэме “Ступені параўнання прыслоўяў”			
Утварэнне прыслоўяў	Параграф 37, практ.250	Спісаць сказы, паставіць прапушчаныя знакі прыпынку, падкрэсліць прыслоўі як члены сказа , абазначыць спосаб іх утварэння	Адна на ўвесь клас	Удасканалваць уменні пазнаваць прыслоўі ў тэксте, замацаваць веды пра асноўныя спосабы ўтварэння прыслоўяў, вызначаць сінтаксічную ролю прыслоўяў ў сказе	Звярнуць увагу на правільнае ўжыванне прыслоўяў, утвораных ад колькасных лічэбнікаў тыпу <i>удвух</i> , <i>утрох</i>
Правапіс прыслоўяў разам	Параграф 38, практ.256	Складзі словазлучэнні з прыслоўямі і запісаць іх, патлумачыць правапіс прыслоўяў	Творчая	Развіцце арфаграфічнай пільнасці, выпрацоўка ўменняў ужывання прыслоўяў ва ўласным пісьмовым маўленні	
Правапіс спалучэнняў, блізкіх да прыслоўяў	Параграф 40, практ.267	Запісаць выразы, раскрыўшы дужкі, падрыхтаваць аналагічнае заданне для суседа па парце	Складанне дамашняй работы для суседа па парце	Тлумачэнне і абгрунтаванне правапісу прыслоўяў і спалучэнняў слоў блізкіх да прыслоўяў	Скіраваць увагу на паўтарэнне напісання слоўнікавых слоў <i>без разбору, да смаку, на вока,</i>

					на ляту, на хаду
Правапіс прыслоўяў праз дэфіс	Параграф 39, практ.261	Спісаць, раскрываючы дужкі, падкрэсліць прыслоўі як члены сказа, правапіс прыслоўяў растлумачыць	Адна на ўвесь клас	Уменне спісваць сказы, тэкст з раскрыццём дужак і тлумачэннем правапісу прыслоўяў і спалучэнняў слоў, блізкіх да прыслоўяў	
Правапіс не (ня), ні з прыслоўямі	Параграф 42, практ.273	Прачытаць, скласці і запісаць словазлучэнні спачатку з прыслоўямі, якія без не (ня) не ўжываюцца, а потым з астатнімі. З двума прыслоўямі запісаць сказы, каб ў адным выпадку не пісалася разам, а ў другім – асобна	Творчая	Засваенне правіла напісання не(ня), ні з прыслоўямі, выпрацоўка ўменняў падбіраць да прыслоўяў у адпаведнасці з кантэкстам сінонімаў, фарміраваць тонкае адчуванне мовы	Скіраваць увагу на паўтарэнне напісання слоўнікавых слоў у <i>абхват</i> , у <i>абдымку</i> , у <i>ахвоту</i> , праз <i>меру</i>
Падагульненне і сістэматызацыя вывучанага	С.159-163, практ.277 або 282	Практыкаванне 277 Спісаць сказы, раскрыўшы дужкі, паставіць патрэбныя знакі прыпынку, знайсці словы, да якіх адносяцца прыслоўі,	Дыферынцыраваная, групавая	Паглыбленне і сістэматызацыя ведаў па асноўных пытаннях тэмы	

		скласці сказы, ў якіх дадзеныя словы выступалі б у ролі іншых часцін мовы. Практыкаванне 282 Выканаць тэставую работу па раззеле прыслоўе			
--	--	---	--	--	--

Падчас падрыхтоўкі дамашняга задання варта прапанаваць вучням-алімпіяднікам выкананне індывідуальных заданняў, накіраваных на адпрацоўку навыкаў:

а) ужывання фразеалагізмаў і службовых часцін мовы ў ролі прыслоўяў: якія фразеалагізмы могуць выступаць у ролі прыслоўяў? (*дзень у дзень, слова ў слова, у адзін міг, як кот наплакаў*); якія часціны мовы могуць ужывацца ў ролі прыслоўяў? (часціцы са значэннем акалічнасці *ні-ні, абыв-авыв* і інш., прыназоўнік *за*)

б) ужывання прыслоўяў у ролі іншых часцін мовы: якія прыслоўі ўжываюцца ў ролі прыназоўнікаў? (*вакол, побач, насустрач, пасля, уздоўж, паблізу, абанал*); якія прыслоўі могуць набываць значэнне часціц? (*ужо, проста, роўна, чыста, тут, там, яшчэ*); якія прыслоўі ўжываюцца ў ролі злучнікаў? (*як, ледзь, калі*)

Заданне:

Вызначыць, якой часцінай мовы з'яўляюцца падкрэсленыя словы.

1. Пасля кожнай кнігі Жуля Верна я крочыў па тых самых сцэжках, што і яго героі.
 2. Рыпнулі дзверы, і да хлява, ледзь чутна ступаючы босымі нагамі па зямлі падышла маці.
 3. Вядома, была і другая прычына, чаму мы проста не маглі жыць без подзвігаў.
 4. Атрымаць дакумент не так проста.
 5. Ніколі яшчэ бэз не расцвітаў так, як сёлета.
 6. Ты яшчэ не спіш?
 7. Мне вельмі хацелася паглядзець, як будзе трымаць сябе Рэй.
 8. Побач з ёю мне стала ніякавата.

Чалавек, калі працуе, не толькі змяняе акаляючае яго жыццё, але і змяняе сябе. У сваю чаргу выкананне дамашніх заданняў адыгрывае важную ролю ў развіцці самастойных вучэбных уменняў. Сістэмная работа вучня дома прыводзіць да таго, што

працэс навучання для яго перастае быць цяжкім, ён атрымоўвае навыкі пошуку інфармацыі, вучыцца выконваць работуюкасна і ў тэрмін.

Літаратура

1. Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для VII класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання: зацверджана пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь 27.07.2017 № 91 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://adu.by/ru/homepage/obrazovatelnyj-protsess-2020-2021-uchebnyj-god/obshchee-srednee-obrazovanie-2020-2021/304-uchebnye-predmety-v-xi-klassy-2020-2021/3798-belaruskaya-mova.html>. – Дата доступу 29.09.2021
2. Беларуская мова: вучэбны дапаможнік для 7 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / Г. М. Валочка [і інш.]. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 2020.
3. Сіўковіч, В. М. Беларуская мова ў пытаннях і адказах / В. М. Сіўковіч. – Мінск: Аверсэв, 2011. – 765 с.
4. Даведнік па беларускай мове. 7 клас: даведнік для вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі / склад. А. В. Ляўковіч. – 2-е выд., дапрац. – Мазыр: Выснова, 2018. – 92 с.